

STRUKTURALNO -STILISTIČKA analiza NEKIH POSLANIKOVIH HUTBI

Dr. enes Karić

Hutba nije svakidašnji govor koji govornik upućuje sebi i svojem slušateljstvu, zato što sadržaj i poruka hutbe, njen saopćavatelj, njeno slušateljstvo i samo mjesto njenog izricanja nisu svakidašnji. Hutba je govor koji nije sam po sebi dovoljan, već mora imati svoje vrijeme, mjesto, ljude, sadržaj. U cjelini hutbe nije najvažniji taj koji hutbu govori, niti je najvažnije to šta se hutbom govori, kao što nije najvažnije ni njeno slušateljstvo.

Najvažnije je u događanju hutbe ono jedinstvo, ona cjelina, ona spona koja objedinjava hutbu, izricatelja hutbe, njeno slušateljstvo, vrijeme i mjesto koji su također saučesnici u događanju hutbe.

Koja je onda spona? Kako definirati sponu između hutbe, onoga koji je izriče, slušateljstva, mjesta i vremena gdje se hutbenska besjeda izriče i događa?

Ta spona jeste spona svetog, govor svetog, ponavljanje - repliciranje svetog. Ukratko - sveta scena i događanje i odzvanjanje svete poruke na njoj.

Zadaća svetog, pozvanje svetog, sveta poruka u najopćenitijem značenju, jest, dakle, ono što predstavlja zajednički imenitelj i što drži u zbiru i zboru hutbu, saopćavatelja hutbe, njeno

starateljstvo i samu scenu hutbe. Čitamo li hutbe Nuhove i Ibrahimove, Musaove i Isaove, Harunove i Salihove, uvijek ćemo se naći u prilici da čitamo važne poruke nanizane na vrpci svetosti.

Hutbe Božijih Poslanika, pa tako i Božijeg poslanika Muhammeda, alejhi-s-selam, prvi su i najbolji primjer čvrste strukture svetog besjedenja općenito, i kratkog, bljeskovitog saopćavanja svetog govora posebno.

Koja je, onda, semantička potka, i koja stilistička osnova Poslanikovih hutbi?

Govor graničnih situacija

Sveto nigdje ne porogovara glasnije kao kroz granične situacije. Poslanikove hutbe uvijek sadrže opomene na granične situacije čovjeka: rođenje i rađanje, spavanje, jedenje, spolovanje, borbu i ratovanje, bolovanje, trajanje, umiranje, itd...

Sama vjera, sam islam i jeste jedna cjelovita Božija pripovijest o susretu graničnih situacija čovjeka i bezgrančnog Boga. U hutbama Božijeg Poslanika podsjećanje na ganične situacije je obavezno; ma o čemu u svojim hutbama Poslanik govorio, njegove su opomene na

granična stanja tako česte da bismo se usudili kazati da je drugo što se nahodi u njegovim hutbama samo pravljenje prostora na koji se imaju udjenuti egzistencijalne poruke, rekao bih poruke samog ruba ljudske sudbine.

Primjera Poslanikovog insistiranja da kroz svoje besjede upozori slušateljstvo na granične situacije čovjeka ima dosta. U glasovitoj hutbi s prve džume koja je uopće ikada obavljena, Poslanik je ponavljao riječi:

“Bog oduzima život ljudima,
a ne ljudi Bogu...”

U prvi mah gledano, izricanje ove tvrdnje o smrti kao graničnoj situaciji i o Bogu kao Konačnom Čuvaru te granice, nalikuje izricanju jedne općepoznate istine, ili onog što se danas u nauci naziva *truizam*.

Pa ipak, u kontekstu Poslanikovih hutbi ove općeznane istine imaju funkciju buđenja slušateljske pažnje, funkciju saopćavanja nedvosmislene i neoborive opomene, pa i funkciju zadavanja straha. Vjera, naime, itekako računa i na strah, nema istinske vjere bez straha od graničnih situacija.

Čest motiv Poslanikovih hutbi je i prolaznost vremena. U jednoj svojoj hutbi Muhammed, alejhi-s-selam kazao je:

“Sve što će doći, blizu je; ono što treba doći nije daleko...”

O smrti, pak, kao graničnom stanju od koga čovjek ponajviše strepi i drhti, Poslanik je u slavnoj Uhudskoj hutbi kazao sljedeće:

“Džibril mi je u srce stavio poruku da niko neće umrijeti dok sasvim ne iscrpi svoju nafaku...”

Kazujući hutbu na dan oslobođenja Mekke Poslanik je razglasio jednu opću poruku: “Svi ljudi potječu od Adema, a Adem je stvoren od zemlje!” Ova općenita poruka, udjenuta u hutbu kao filigran, svojom nedvojbenom istinitošću doprinosi ozbiljnosti hutbe, i cijelu hutbu osvjetljuje na istinu. U kontekstu u kojem su iskazane, ove riječi znače:

“I ja, Muhammed, jesam čovjek, pa, prema tome, i ja potječem od Adema. Iako sam danas u Mekki pobjednik, znadnite

da sam i ja od zemlje, i da vama, drugoj zemlji, neću ništa našao učiniti.”

Stoga im je Božiji Poslanik i kazao.

“Slobodni ste!”

Poslanikove hutbe ponekada čak sadržavaju samo tu snažnu poruku, jednu jedinu. Dakako, Poslanik bi tu poruku ponavljao više puta uzastopno, kao što je, npr. njegova glasovita Popodnevna besjeda. Svraćajući u toj besjedi pozornost na narav ovog svijeta i položaju čovjeka u svijetu, Poslanik je kazao:

“Ovaj svijet je zaista kao kakva divna zelena bašča. Bog vas je zbilja učinio svojim namjesnicima na Zemlji, pa dobro gledajte kako ćete raditi. Čuvajte se ovoga svijeta...”

U Poslanikovim hutbama nisu rijetke kratke rečenice, izrečene naoko van opće strategije hutbe, van njene teme i konteksta. U tom su smislu znamenite mnoge njegove tvrdnje, kao što je, npr. ova:

“Doista ćete pomrijeti, jamačno ćete pomrijeti, baš kao što spavate!”

Kazati ovu maksimu na hutbi znači predočiti ono što držimo dalekim (smrt) posredstvom nečeg što nam je itekako blisko, kao što je svakodnevno spavanje!

Poslanik je ovim tvrdnjama priskrbljivao efektност svojim hutbama, vodio svoje besjede do cilja. Nema tog posjetitelja i slušatelja hutbe koji može ostati ravnodušan na riječi: “Doista ćete umrijeti, baš kao što spavate!” Takve poruke razbuđuju, takve poruke čovjeka zadržavaju mišlju o smrti.

Tonalitet odvažnosti u Poslanikovim besjedama

Stil Poslanikovih hutbi osoben je po tome što se u njegovim besjedama uglavnom saopćavaju tzv. vertikalne informacije, kojima se ne daju tzv. horizontalna objašnjenja. Sveta poruka, tada kad se saopćava, ne trpi, ili uglavnom ne trpi horizontalna razvodnjavanja. Hutba je,

GOVOR VJERONAVJESTITELJA MUHAMMEDA S OPROŠTAJNOG HODOČAŠĆA

U ime Boga, Svemilosnog, Samilosnog!

Hvala i slava samo Bogu pripada! Bože, hvalimo Te i slavimo, i za pomoć molimo. Od Tebe ištemo da nam oprost podariš i samo Tebi se obraćamo. Skrušeno Te molimo da nam podariš zaštitu od poroka duša naših, i da nas zaštitiš od zlih djela naših.

Koga Bog vodi, taj ne griješi, a tko griješi toga nitko ne vodi. Ja svjedočim da nema drugoga božanstva osim Boga Jedinoga, Jedinoga. Samo je On Bog! Tvrdim da je Muhammed samo Božiji rob i Božiji poslanik.

O robovi Božiji! Nalažem vam da se Boga bojite i da Ga slušate. Eto, počinjem besjedu svoju onim što je najbolje!

O ljudi, poslušajte me, da bih vam sve lijepo razjasnio, jer ne znam ja da li ću ikada više moći dolaziti ovamo nakon godine ove!

O ljudi! Život vaš, imanja vaša i čast vaša nepovredljivi su sve dok se ne sastanete s Gospodarem svojim (Bogom na Danu sudnjemu), baš kao što su nepovredljivi ovog mjeseca na ovom mjestu svetome. Dostavih li vam poslanicu razgovijetno? Bože, budi mi svjedokom! Tko god primi na čuvanje kakovu povjerenu stvar, neka je i vrati onomu tko mu ju je i povjerio.

Ukidaju se kamate iz vremena Neznanja, ali na glavnici vi imate pravo.

Ne budite tlačitelji, ali ne budite ni tlačeni! Bog je zapovjedio da kamata više ne bude. A prve kamate kojih se ja odričem neka budu one mojega strica Abbasa ibn Abd al-Muttaliba. I cijena krvi (krvarina) ukida se! A prva koje se ja odričem neka bude cijena krvi (mog sinovca) Amira ibn Rabi'a ibn al-Harisa ibn al-Muttaliba (čiji sin bijaše ubijen).

Počasne službe iz doba Neznanja ukidaju se, izuzev straže pred Hramom Svetim (Ka'ba u Mekki) i dužnosti napajanja hodočasnika.

Ubojstvo s predumišljajem bit će kažnjeno odmazdom! A ubojstvo bez predumišljaja, kada se nehotice ubije kolcem ili kamenom, stajat će vinovnika stotinu kamila (kao cijena krvi). Traži li netko više od toga, taj pripada dobu Neznanja. Dostavih li vam poslanicu razgovijetno? Bože, budi mi svjedokom!

Dakle, počujte me, o ljudi!

Sotona (šejtan) ne imade više nade da će biti štovan u vašoj zemlji. Ali na oprezu nek' ste, e da mu ne izađete ususret u drugim stvarima, u onima koje ne smatrate vrijednim i značajnim.

O ljudi! Bdijte nad vjerom svojom.

O ljudi, poslušajte me! Pridodavanje običnih mjeseci usred mjeseci Božijega mira spada u nevjerničko djelo! Oni ljudi koji svete mjesece jedne godine smatraju svetim, a druge godine običnim, e da bi tako prividno štovali broj svetih mjeseci, takvi ljudi, dakle, skrnave ono što je Bog svetim učinio, a posvećuju ono što je Bog ostavio običnim!

Iz knjige *Glasoviti govori*, ZADRO, Zagreb 1999.

rekli bismo u našem kontekstu, saopćavanje svete poruke, hutba nije čas tefsira, niti je čas usuli-fikha, niti je hutba čas akaida. Ovom je itekako potrebno podučiti naše studente, naše mlade profesore medresa i Fakulteta islamskih nauka, koji danas u ovome griješe jer hutbe pretvaaju u tipične časove tefsira, hadisa, akaida. Sa minbere tada slušamo učenost, ali ne i hutbu.

Hutba koja odvažno saopći svetu poruku i koja tu poruku ne tumači na samoj džamijskoj tribini, odnosno minberi, postiže mnogolike efekte, a najvažnija su dva:

1. kratkoća, jezgrovitost, upečatljivost, konciznost
2. prepustiti svakom slušatelju da kasnije razmišlja, tj. da kasnije "horizontalizira" hutbensku informaciju.

Naprimjer, kad Poslanik Muhammed, alejhi-s-selam u svojoj hutbi kaže:...

"Bog posjeduje ljude, a ljudi Boga ne posjeduju..."

- te riječi jesu prvorazredna vertikalna i odvažna poruka, od takvih poruka trebalo bi da se hutba struktuirala. Takve poruke ne ostavljaju čovjeka ravnodušnim. Ljudi nakon hutbe moraju sebi postaviti pitanje: Doista, ko to od ljudi Boga posjeduje?! Da li iko Boga posjeduje, ijedno Njegovo stvorenje?!

Poruke tipa: "Bog posjeduje ljude, a ljudi Boga ne posjeduju..." Muhammed, alejhi-s-selam nije

tumačio, nije ih pretvarao u tefsir, nije ih "horizontalizirao", ukratko, nije ih lišavao tonaliteta odvažnosti.

Poslanikovi biografi vele da je Poslanik često neke poruke iz svojih besjeda odvažno ponavljao više puta, ali ih nije tumačio dugim tefsirima.

Minbera nije ambijent široke i komplicirane poruke i njene analize, minbera nije ambijent dokazivanja, osporavanja, sučeljavanja argumenata.

Dokazivanje, osporavanje, sučeljavanje argumenata dobro su došli negdje drugdje, u hutbi ne. Dokazivanje, osporavanje, sučeljavanje argumenata jesu osobne varijacije, pojedinačni stavovi govornika. Minbera i hutba ne trpe pojedinačni stav hatiba, jer nije hatibovo da posreduje između Boga i džemata.

Iz Poslanikovih besjeda vidimo da hutbu nije nikada pretvarao u nešto lično, u nešto svoje. Hutba nije hatibovo vlasništvo, proizvod njegova trenutnog hira. Dode li do toga, imamo moralizirajuću tiradu, ali ne i hutbu.

Božiji Poslanik je sa minbere govorio saopćavajući kratke poruke koje su nosile riječi odaslate slušateljstvu kao proplamsaji munje. Munja sve dobro osvijetli, ali časovito, e da bi putnik potom sam razmišlao kuda će zakoračiti, na koje će tlo morati s oprezom staviti svoju nogu. **m**

(Arapski navodi preuzeti iz knjige prof. dr. Jusufa Ramića, "Izbog Poslanikovih hutbi", izd. Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 1994.)